

Gall aelodaeth o elusen gynnig gwir fanteision i waith yr elusen ac i'r gymdeithas yn fwy cyffredinol. Pan fydd aelodau elusen yn cyfrannu'n weithgar at lunio agenda ac amcanion eu helusen, mae'r corff ymddiriedolwyr yn cael ei adfywio ac mae ei atebolrwydd i'w aelodau yn cael ei wella. Gall elusennau aelodaeth sy'n cael eu rhedeg yn effeithiol alluogi unigolion i gymryd mwy o ran yn eu cymunedau lleol hefyd a gallant gyfrannu at gyflawni agenda'r Llywodraeth i gynyddu cyfranogiad unigol mewn cymdeithas sifil.¹

Mae elusen aelodaeth sy'n cael ei rhedeg yn effeithiol yn bosib dim ond pan fydd aelodau yn defnyddio eu hawliau pleidleisio er lles gorau'r elusen a phan fydd y corff ymddiriedolwyr a'r strwythur llywodraethu yn caniatáu ar gyfer rheolaeth briodol yr aelodaeth. Mae hyn yn cynnwys cydnabod y gall fod angen newid strwythur aelodaeth yr elusen wrth i'r elusen ddatblygu a thyfu.

Mae'n rhaid i bob elusen sicrhau ei chydbwysedd ei hun rhwng cyfraniad yr aelodaeth a chyfrifoldeb cyffredinol ymddiriedolwyr am redeg yr elusen. Mae'r adroddiad yn disgrifio nodweddion elusen aelodaeth effeithiol. Mae'n asesu i ba raddau y mae modd datrys neu osgoi'r problemau sy'n gysylltiedig ag elusennau aelodaeth trwy lywodraethu gwell a gweithrediadau'r aelodaeth, ac mae'n egluro pryd fydd y Comisiwn Elusennau yn ymwneud â'r mater.

Canfyddiadau

Mae aelodaeth yn fodel llywodraethu cyffredin yn y sector ac mae'n ymddangos y bydd ei phoblogrwydd yn parhau. Mae gan ychydig dros hanner o'r elusennau a arolygwyd ar gyfer yr adroddiad strwythur aelodaeth o ryw fath. Mae gan 44% o elusennau a arolygwyd aelodau sy'n gallu pleidleisio er mwyn dylanwadu ar ddull llywodraethu'r elusen ac, felly, dylanwadu ar benderfyniadau sy'n effeithio arnynt. Trwy estyn y canlyniadau hyn ar draws y gofrestr, mae'r Comisiwn Elusennau yn amcangyfrif bod strwythur aelodaeth gan tua 80,000 o elusennau ac felly byddant yn cael eu heffeithio gan rai neu bob un o'r materion a drafodir yn yr adroddiad hwn.

Roedd ein gwaith ymchwil yn dangos bod y mwyafrif llethol o elusennau gydag aelodau yn ystyried rôl eu haelodaeth yn un cadarnhaol, gyda 84% o elusennau gydag aelodau unigol ac 81% gydag aelodau corfforedig yn datgan bod eu haelodau yn gwneud cyfraniad defnyddiol at y gwaith o redeg yr elusen. Roedd elusennau gydag aelodaeth gorfforedig yn nodi cymorth ariannol, arbenigedd, dylanwadu ar ddull llywodraethu a chyswllt â chyrrff perthnasol eraill fel rhesymau pam bod eu haelodau o fudd. Roedd aelodau unigol yn cael eu gwerthfawrogi mwy am eu rôl cyfranogol a'u barn amrywiol. Roedd y lleiafrif o elusennau a deimlai nad oedd eu haelodau yn ddefnyddiol wedi nodi nifer isel o

¹ Nid aelodaeth o elusen yw'r unig ffordd y gall pobl gyfrannu at gymdeithas sifil, a bydd nifer o bobl yn gwneud hynny trwy gymryd rhan mewn sefydliadau aelodaeth anelusenol eraill fel cymdeithasau anghorfforedig.

aelodau'n pleidleisio yng nghyfarfod cyffredinol blynyddol yr elusen fel y prif reswm dros eu barn.

Gall elusennau aelodaeth, fel pob elusen, gael trafferthion os nad ydynt yn rhoi'r sylw priodol i'w trefniadau llywodraethu. Mae'r posibilrwydd o broblemau'n codi yn fwy mewn elusennau aelodaeth, fodd bynnag, oherwydd gall nifer y bobl sy'n ymwneud â'r mater olygu bod y trefniadau llywodraethu yn fwy cymhleth i'w rheoli. Weithiau bydd safbwyntiau gwahanol yn codi a all, os na chânt eu rheoli'n dda, amharu ar weinyddiad diffwdan yr elusen a golygu bod adnoddau elusennol yn cael eu gwastraffu. Dangosodd dadansoddiad o sampl o waith achosion y Comisiwn Elusennau fod mwy o achosion yn cael eu hagor ar gyfer elusennau aelodaeth na sefydliadau eraill, gan gynnwys cyfran fwy o achosion sy'n ymwneud ag anghydfodau mewnol.

Mae achosion o anghydfod yn y lleiafrif, fodd bynnag,. Mae'r rhan fwyaf o'r 80,000 o elusennau aelodaeth sydd ar y gofrestr yn cael eu rhedeg yn dda, gyda'r aelodaeth a'r corff ymddiriedolwyr yn gweithredu mewn ffordd gyfrifol ac er lles gorau'r elusen a'i defnyddwyr neu fuddiolwyr.

Dengys ein canfyddiadau fod elusennau aelodaeth yn cael buddiannau amrywiol o'u haelodau, ac mae'r buddiannau hyn yn cynnwys:

- gwella tryloywder ac atebolrwydd y bwrdd ymddiriedolwyr;
- gwerthfawrogi anghenion buddiolwyr yn well;
- gwella dylanwad yr elusen o fewn y sector elusennol, gan roi pwysigrwydd i rôl eiriolaeth;

- darparu cyfleoedd codi arian; a
- darparu ffynhonnell gyson o ymddiriedolwyr.

Fodd bynnag, mae profiad y Comisiwn Elusennau yn dangos bod yr ychydig elusennau hynny sy'n cael problemau gyda'u haelodaeth yn fwy tebygol o gael un neu fwy o'r nodweddion canlynol:

- Nid yw ymddiriedolwyr yn glir ynghylch eu rôl a'u cyfrifoldebau cyfreithiol mewn perthynas ag aelodau eu helusen.
- Nid yw aelodau elusennau yn glir ynghylch eu rôl a'u cyfrifoldebau mewn perthynas â'r elusen.
- Nid oes strwythurau llywodraethu digonol i reoli perthynas yr elusen â'i haelodau.
- Mae'r corff ymddiriedolwyr yn rhwystro'r aelodau rhag cyfrannu, naill ai'n fwriadol neu'n anfwriadol.
- Nid oes digon o amrywiaeth yn aelodaeth yr elusen felly mae'r bwrdd ymddiriedolwyr yn hunanbarhaol neu'n amharod i newid ac nid yw'n cynrychioli buddiolwyr posib yr elusen.
- Mae aelodau neu ymddiriedolwyr yn camddefnyddio gweithdrefnau a hawliau pleidleisio yn fwriadol.
- Mae trefniadau gweinyddol gwan yn arwain at broblemau fel cyhuddiadau bod etholiadau'n cael eu cynnal ar sail rhestrau aelodaeth anghywir neu broblemau gyda threfnu cyfarfodydd â chworwm.

Argymhellion

Argymhellion i ymddiriedolwyr elusennau

Dylai ymddiriedolwyr:

- roi sylw gofalus i'r trefniadau llywodraethu sy'n ymwneud ag aelodau'r elusen, yn arbennig:
 - sicrhau bod hawliau pob gwahanol fath o aelod a'u rôl o fewn yr elusen wedi'u datgan yn glir;
 - sicrhau bod rôl yr aelodau corfforedig yn eglur;
 - sicrhau bod dulliau effeithiol o gyfathrebu â phob aelod;
 - sicrhau bod y rhestr aelodaeth yn cael ei chadw'n gyfoes;
 - sicrhau bod y trefniadau llywodraethu yn cael eu hadolygu'n gyson, gan gynnwys nifer yr aelodau sydd ganddynt a lefel y cworwm;
- ystyried a yw'n briodol cynnwys cymal yn eu dogfen lywodraethol sy'n disgrifio rolau a chyfrifoldebau aelodau ac ystyried a fyddai unrhyw ddogfennau gweithdrefnol ychwanegol yn ddefnyddiol;
- ystyried a yw eu haelodaeth yn wirioneddol gynrychioliadol o'r grwp y mae'n bwriadu ei wasanaethu ac, os nad ydyw, ystyried ffyrdd o gyrraedd y rheiny sydd wedi'u gwahardd;

- bod yn ymwybodol o fuddiannau posib cyfryngu a, lle y bo'n briodol, ystyried a fyddai'n arf defnyddiol ar gyfer datrys anghytundeb o fewn yr elusen.

Argymhellion i aelodau elusennau

Dylai aelodau elusennau:

- sicrhau bod yr elusen yn esbonio'n glir beth mae'r rôl aelodaeth yn ei olygu, gan gynnwys hawliau a chyfrifoldebau'r rôl;
- ymarfer eu hawl i bleidleisio er budd yr elusen y maent yn aelod ohoni;
- dilyn penderfyniadau sy'n cael eu cymryd mewn ffordd deg ac o fewn rheolau'r elusen.

Argymhelliad i gyrff mantell a chyrrff ymgynghorol

- Dylai cyrrff mantell, proffesiynol ac ymgynghorol wneud gwaith pellach i gefnogi elusennau aelodaeth a'u haelodau trwy gynhyrchu canllawiau arfer orau.

Argymhelliad i'r Swyddfa Gartref (Cyfarwyddiaeth Cymunedau Gweithgar)

- Dylai canfyddiadau'r adroddiad hwn, a photensial aelodau elusen i gyfrannu at gymdeithas sifil, gael eu defnyddio gan y Gyfarwyddiaeth Cymunedau Gweithgar yn ei gwaith i hybu gwirfoddoli a meithrin adfywiad sifil.

Gweithredu gan y Comisiwn Elusennau

- Bydd y Comisiwn Elusennau yn adolygu ei gyhoeddiadau ac arweiniad er mwyn sicrhau eu bod yn adlewyrchu canfyddiadau'r adroddiad hwn a bydd

hefyd yn ystyried a fyddai cymal enghreifftiol sy'n amlinellu rhwymedigaethau aelodau o werth i elusennau aelodaeth.

Am yr adroddiad

Paratowyd yr adroddiad hwn ar aelodaeth elusennau trwy ddefnyddio tystiolaeth o gofnodion y Comisiwn Elusennau a thrwy archwilio ein ffeiliau achosion gan gynnwys dadansoddiad o hanesion achos 2900 o elusennau dros gyfnod o bedair blynedd. Hefyd cysylltwyd â sawl elusen a chynhaliwyd arolwg helaeth trwy'r post.

I gael copi llawn o'r adroddiad **Elusennau Aelodaeth (RS7)** gallwch naill ai:

- Edrych arno a'i argraffu o adran gyhoeddiadau ein gwefan www.charitycommission.gov.uk; neu
- Ffonio staff ein Canolfan Gyswilt ar 0870 333 0123 rhwng 8.30 am a 6.00 pm yn ystod yr wythnos i gael copi printiedig.